

УДК 338.262

*Нагорнова О.В.,
к.е.н., доцент кафедри,
Ожема С.В.,
к.е.н., доцент кафедри,
кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
ПВНЗ «Луцький гуманітарний університет»*

ФОРСАЙТ-ДОСЛІДЖЕННЯ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. Стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності на рівні господарської системи – важлива складова загального національного стратегічного управління розвитком країни. Цей процес сьогодні потребує застосування методів і практичних доробок інноваційного управління, що в певній мірі перевірено закордонним досвідом. Одним із таких методів є «Форсайт».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед фахівців, що вивчають проблематику форсайтінгових досліджень слід виділити роботи Н. Калужної, Н. Нурмухаметової, Н. Семенової. Невирішеними залишаються перелік питань щодо особливостей застосування методу «Форсайт» щодо перспективного планування зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі окремої господарської системи.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення необхідності застосування форсайтінгових досліджень в системі державного регулювання стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності господарської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності господарської системи є невід'ємною складовою системи державного регулювання перспективного розвитку країни.

Так, економічна (господарська) система – це особливим чином упорядкована, скоординована система зв'язку між суб'єктами національної економіки, яка характеризується наявністю певних ознак: входу, виходу, обмеження, процесу, середовища [1; 9, с. 30].

Як наголошують Т. Пепа, Л. Чернюк, цілісність регіональної господарської системи в економічному просторі країни забезпечується механізмом функціонування відповідних ринків, територіально організованих ареалами попиту і вузлами інфраструктури, і з цим не можна не погодитись. Основу ринків складають підприємницькі структури, які домінують на ринках подібного плану і масштабу, а також державні інституції, що регулюють економічну ситуацію [7, с. 9].

Стратегічне управління, що визначає існування соціально-економічних систем у перспективі, обов'язково враховує зв'язки соціально організованих систем з навколишнім середовищем і критеріальну оцінку стратегічних управлінських рішень [3, с. 30].

Особливе місце в розробці науково-технічної та інноваційної стратегії держави та господарських систем займає нова практика визначення пріоритетів науково-технічного розвитку за допомогою методу «Форсайт» (Foresight). У 90-х рр. «Форсайт» почали активно використовувати уряди США, Великобританії, Німеччини, Японії і Австралії. На початку XXI ст. кількість країн збільшилася до 30-ти. Основними причинами розповсюдження цього методу є:

– нові умови економічного розвитку (глобалізація економіки і науки, зростаюча конкуренція на ринках нових високих технологій, обмеженість державних бюджетів, перехід до моделі стійкого розвитку і т.д.);

– специфічні чинники (розчарування суспільства і політиків щодо футурологічної діяльності, особливо після непередбаченого нафтового «шоку» 1973р., зростаюча невідповідність між швидкістю науково-технічних змін і можливістю використовувати релевантні політичні та управлінські заходи і т.і.).

На сучасному етапі відсутня єдина модель «Форсайту», кожна країна «приспосовує» цей метод до своїх власних умов і цілей. Оскільки у «Форсайті» найбільше значення має процес, а не кінцевий результат, поки що відсутні чіткі умови його ефективності. Кожна країна адаптує цей підхід до своїх умов із врахуванням національних інтересів, використовуючи різні методики прогнозування майбутнього (метод «Делфі», сценарії, «мозковий штурм», SWOT-аналіз, і т.і.). «Форсайт» – це процес загальнонаціонального відбору нових напрямків, у процесі якого досягається консенсус думок різних суб'єктів національної інноваційної системи та встановлюються зв'язки між її елементами. Тому

найбільшого розповсюдження цей метод отримав у країнах із розвинутою культурою кооперації, співробітництва всередині національної інноваційної системи, розвиток якої підтримується урядом. Під «Форсайтом» розуміють процес систематичного визначення нових стратегічних наукових напрямків і технологічних досягнень, які в довгостроковій перспективі можуть здійснити серйозний вплив на економічний і соціальний розвиток країни [10]. Яку б стратегію не вибирати, центральною проблемою буде вибір інноваційних пріоритетів. Проблема вибору інноваційних пріоритетів – одна з найактуальніших проблем сучасності як у розвинених країнах, так і у країнах, що розвиваються. Тим паче, що інноваційні пріоритети – це не просто науково-технічні пріоритети, а пріоритети реального прогресу економіки [6].

«Форсайт» стосується різноманітних сфер життєдіяльності суспільства і розрізняється по предмету і різноманітності використаних та необхідних для вивчення цього предмету методів. Виділяють такі типи «Форсайту»:

- за ступенем охоплення проблем – глобальний, національний, регіональний і т.і.;
- за сферами, щодо яких проводиться «Форсайт» – соціальний, економічний, політичний, науково-технологічний, освітній і т.д.
- за різними рівнями в межах досліджуваних сфер, наприклад, в економічній – це галузевий, кластерний, корпоративний тощо [8].

Щоб «Форсайт» був ефективний, визнають російські фахівці, доцільною є участь у цьому процесі виконавчої та законодавчої влади, бізнесу всіх рівнів, громадськості, експертів та засобів масової інформації [4].

Технологія форсайт-досліджень за кордоном є одним із ключових інструментів перспективних напрямків розвитку. Методичний інструментарій «Форсайту» включає в себе як традиційні методи прогнозування, аналізу та вироблення ідей, так і розроблені нові креативні методи. Їх можна поділити на чотири групи: прогнозні, аналітичні, креативні, комунікативні [2].

Важливим аспектом, на нашу думку, є проблематика використання форсайтінгових досліджень в процесі стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності господарської системи, оскільки сучасні методи дозволяють визначити найбільш перспективні напрями розвитку для отримання позитивного економічного ефекту.

Розглянемо ті тенденції, які важливо виділити при проведенні «Форсайту» для Волинської області, як господарської системи:

1. Змагання та конкуренція значно менше зв'язані національними кордонами. Соціально та економічно світ стає все більш багатонаціональним.
2. Життєво важливе постачання енергоносіїв здійснюється ззовні.
3. Технології, головним чином, розвиваються в країнах із високим рівнем життя.
4. Уряди країн все більше приділяють увагу екологічній складовій подальшого розвитку.
5. Володіння затребуваними природними ресурсами є одночасно як перспективою, так і загрозою для певної території.

Ці тенденції також частково висвітлені в роботі [5].

Важливим моментом, на думку авторів, є те, що методологія «Форсайт» спрямована, перш за все, на зміни у зовнішньому середовищі. Це означає, що, в першу чергу, результати форсайтінгових досліджень повинні впливати на формування зовнішньоекономічної стратегії господарської системи. Успішний розвиток територій регіону неможливий без взаємодії з розвиненими економічними системами. В такому разі «Форсайт» стає локомотивом розвитку перспективних напрямків економіки та суспільства.

Висновки з проведеного дослідження. Система державного планування стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності господарської системи потребує вдосконалення та модифікації. Зміни потрібні в організації процесу формування стратегій та у методологічних підходах. На теперішньому етапі стратегічного планування розвитку господарських систем виникає необхідність пошуку нових ефективних інструментів для визначення напрямів підвищення економічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання в галузі ЗЕД на певній території.

Подальші дослідження, на нашу думку, повинні формуватися у напрямку інноваційного розвитку здійснення зовнішньоекономічної діяльності господарської системи, що підтверджується в процесі проведення форсайтінгових досліджень.

Бібліографічний список

1. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – [4-е вид., випр.]. – К. : Знання, 2004. – 213 с.
2. Калюжнова Н. Я. Форсайт-технология как инструмент прогнозирования инновационного развития регионов / Н. Я. Калюжнова, Е. В. Верхотурова // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 6. – С. 1196-1203.

3. Козловський С. Стратегічне управління розвитком регіональних економічних систем / С. Козловський // Економіка України. – 2011. – № 4. – С. 28-38.
4. Нурмухаметова Н. С. Форсайт, как метод социального прогнозирования / Н. С. Нурмухаметова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>
5. Ожема С. В. Державне регулювання стратегічного розвитку зовнішньоекономічної діяльності України [Текст] : дис. ... канд.. екон. наук : 08.00.03 / Сергій Вікторович Ожема ; Львів. нац.. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2012. – 220 с.
6. Онопрієнко В. Імперативи глобального мережевого суспільства / В. Онопрієнко // Вісн. НАН України. – 2007. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2007-10/a2-10.pdf>
7. Пепа Т. В. Гармонізація трансформації територіальної структури регіональних систем і складових економічного простору України / Т. Пепа, Л. Чернюк // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. – 2007. – Вип. 21. – С. 7-10.
8. Семёнова Н. Н. Форсайт в условиях глобализации / Н. Н. Семёнова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://emag.iis.ru/arc/infosoc>
9. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
10. Шелюбская Н. В. «Форсайт» – механизм определения приоритетов формирования общества знаний стран Западной Европы / Н. В. Шелюбская // ИМЭМО РАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iee.org.ua/files/alushta/81-shelyubskaya-forsite_mech.pdf

Анотація

В статті розглянуто поняття господарської системи та методу «Форсайт». Зроблено наголос на проблематиці стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності господарської системи та використанні в цьому процесі сучасних методів та інструментів, зокрема таких, як форсайтінгові дослідження. Визначені основні тенденції, які важливо виділити при проведенні «Форсайту» для Волинської області як господарської системи. Зроблено висновок про те, що успішний розвиток територій окремого регіону неможливий без взаємодії з розвиненими економічними системами в інноваційному просторі у разі здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання.

Ключові слова: стратегічне планування, господарська система, зовнішньоекономічна діяльність, форсайтінгові дослідження.

Аннотация

В статье рассмотрено понятие хозяйственной системы и метода «Форсайт», сделан упор на проблематике стратегического планирования внешнеэкономической деятельности хозяйственной системы и использовании в этом процессе современных методов и инструментов, таких, как форсайтинговые исследования. Определены основные тенденции, которые важно выделить при проведении «Форсайта» для Волынской области как хозяйственной системы. Сделан вывод о том, что развитие территорий отдельного региона невозможно без взаимодействия с развитыми экономическими системами в инновационном пространстве в случае осуществления внешнеэкономической деятельности субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: стратегическое планирование, хозяйственная система, внешнеэкономическая деятельность, форсайтинговые исследования.

Annotation

The article considers the notion of the economic system and method Foresight, highlighted the problems of strategic planning of foreign economic activity of the economic system used in the process of modern methods and tools, including such as Foresight research. Identifies the key trends that are important to highlight during Foresight for Volyn region as an economic system. It is concluded that the successful development of individual areas of the region is impossible without cooperation with developed economies in the innovation space in the case of foreign economic activities entities.

Key words: strategic planning, economic system, foreign economic activity, Foresight research.